

Oro för klimatförändringarnas konsekvenser

Klimatagerande och betydelsen av omsorg om kommande generationer

Worrying about the consequences of climate change. Climate behaviour and the meaning of caring for future generations

The aim of the study was to see how *care-worry* about the consequences of climate change for future generations are experienced and handled by informants in a Swedish context. The term care-worry refer to an assembly of several approaches, such as empathy, care, responsibility, worry, and justice towards other people and coming generations. Care-worry is related to and initiates people's attitudes and behaviours towards future risks. Empirically, the study is based on thematic interviews conducted in the year 2016 and deals with informants who explicitly expressed worries about climate change for future generations. All 24 informants turned out to be parents. From the material, four ideal types were depicted, which in different ways can illustrate the parents' care-worry. Different climate behaviours also seem to be linked to these ideal types. The study as a whole shows that parents' care-worries affect them in various ways to reduce their own climate footprint in the future. Many of them choose a more sustainable lifestyle for the sake of future generations.

Keywords: care-worry, future generations, parenthood, climate change, climate behaviour

KLIMATFÖRÄNDRINGARNAS KONSEKVENSER ÄR komplexa och till viss del oförutsägbara, vilket leder till att dess risker kan skapa osäkerhet och oro. Klimatrisker blir därför inte alltid enkla att hantera för den enskilda individen (se Lupton 2013). Risker relaterade till klimatförändringarna kan exempelvis handla om störningar och avbrott i samhällsviktiga funktioner samt ökad livsmedelsbrist och begränsade vattenresurser. Det beror bland annat på konsekvenserna av skyfall, översvämningar och torka som klimatförändringarna för med sig (IPCC 2015).

Forskningen om människors uppfattningar om klimatförändringarna innefattar en rad olika aspekter, från klimatattityder generellt till människors agerande för att begränsa eller anpassa sig till klimatförändringarna (Brulle, Carmichael & Jenkins 2012; McCright & Dunlap 2013). Om man däremot vill förstå individens oro för klimatförändringarnas konsekvenser för framtida generationer, finns inte tidigare studier att tillgå i samma utsträckning. I en studie som belyst föräldraskap och klimatoro för

kommande generationer, kan man se att oron var högre hos föräldrar än hos de som inte var föräldrar. Den skillnaden visade sig däremot inte gälla deras riskbedömning av klimatförändringarna (Ekholm & Olofsson 2017). Människor kan därmed uttrycka oro för något utan att för den skull bedöma att risken för att själv drabbas är särskilt hög. Trots det kan riskbedömning och känslor som oro inte heller separeras. De bör i stället betraktas som delar i individens helhetsbedömning av en risk, med andra ord som olika dimensioner av synen på och upplevelsen av risker (se Lupton 2013). Det är alltså den sociala aspekten av risk som lyfts fram här, det vill säga att individens upplevelse av något som riskfyllt är tillräcklig för att det ska definieras som en risk (Olofsson & Öhman 2009).

Det finns också en tydlig relation mellan att känna oro för och att känna omsorg om någon eller något. van Manen (2002) menar att oro är en faktisk del av omsorg vilket alltså innebär att de båda inverkar på varandra och heller inte går att separera. Individers omsorg om kommande generationer, och för många en specifik omsorg om ens egna barn, hänger med andra ord samman med individers oro när det gäller risker som ligger i framtiden. Jag har valt att kalla detta för *omsorgsoro*, ett samlingsbegrepp för flera sammanlänkade förhållningssätt såsom empati, omsorg, rättvisa, ansvar och oro gentemot människor i dag och kommande generationer.

Denna studies syfte är att se hur *omsorgsoro* för klimatförändringarnas konsekvenser för kommande generationer kommer till uttryck bland informanter i en svensk kontext. Mer specifikt är syftet att närmare studera hur denna omsorgsoro beskrivs och upplevs samt hur den hanteras, det vill säga vilket *klimatagerande* som individen väljer för att hantera sin omsorgsoro. Studien har alltså för avsikt att skapa en djupare förståelse för människors upplevelser och förhållningssätt till klimatförändringarna, där omsorgsorns betydelse kan utgöra en av flera aspekter för att bättre förstå dessa upplevelser. Twinnereim med flera (2017) menar att det behövs både politiska åtgärder och individuellt agerande för att hantera klimatförändringarna, vilket förutsätter att man tar del av allmänhetens uppfattningar om klimatrisker. Det kan bland annat handla om att förstå vad människor känner inför klimatsituationen och vad de upplever att de bör och kan göra, för att i vardagen hantera konsekvenserna av klimatförändringarna.

Teori och tidigare forskning

Flera tidigare studier har belyst den svenska allmänhetens klimatmedvetenhet och agerande. Människors intentioner att förändra vissa levnadsvanor, bland annat resande, energiförbrukning och deltagande i miljöorganisationer, har visat sig öka i takt med deras oro för klimatförändringarnas konsekvenser (Sundblad, Biel & Gärling 2014). Uppfattningen att det är nödvändigt att förändra sina levnadsvanor för att begränsa klimatpåverkan har även blivit starkare bland befolkningen (Borgstede, Andersson & Johnsson 2013). Andra studier inom forskningsfältet har bland annat lyft begrepp som klimatförnekelse, som innebär att man på olika nivåer blundar för åtgärder som skulle kunna mildra effekterna av klimatförändringarna (se Norgaard 2011).

Ytterligare andra studier belyser relationen mellan klimatbegränsning (*climate miti-*

gation) och klimatanpassning (*climate adaptation*). De visar bland annat att individer som är villiga att begränsa sin klimatpåverkan genom lägre förbrukning av fossila bränslen, även är mer positiva till att förbereda sig för och anpassa sig till ett förändrat klimat (Brügger, Morton & Dessai 2015). Trots att det finns en rad tidigare studier om skillnader i klimatattityder mellan olika länder, menar Smith och Mayer (2018) att kunskapen om de sociala aspekterna av klimatförändringarna inte heller är komplett. De har studerat relationen mellan tillit och riskuppfattning och det visade sig att brist på tillit leder till att individer upplever klimatsituationen som mer riskfylld samt ger en minskad benägenhet att stödja klimatpolicy.

Människors oro för olika typer av miljöproblem, såsom klimatförändringarna eller extrema väderhändelser överlag, kan betraktas som en moraliskt grundad oro. En oro som i huvudsak avser människor globalt, kommande generationer eller djur och natur i stort. Oron gäller inte främst den egna personen (Ojala 2007). Värderingar relaterade till ett rättvist förhållningssätt gentemot kommande generationer eller naturen har nämligen stor betydelse för hur individer förhåller sig till klimatförändringarna (Ertkin & Ho 2007). Det har visat sig att miljörisiker upplevs som mer omfattande och mindre acceptabla om de utgör hot mot kommande generationer (Powell, Dunwoody, Griffin m.fl. 2007; O’Riordan & Jordan 1999). Det kan tolkas som en moralisk omsorg om att efterlämna en ”frisk” miljö till nästa generation. Människor tenderar även att bedöma risker som högre för andra än sig själva (Olofsson & Öhman 2009) och man kan förvänta sig att detsamma gäller för klimatoro.

Denna känsla av rättvisa för kommande generationer kan alltså ha stor inverkan på vårt förhållningssätt till risker som klimatförändringarna och kan relateras till en omsorg om framtida generationer (se Groves 2009). Howell (2014) styrker detta samband genom sin studie som visar att det inte är att skydda miljön i sig själv som utgör det viktigaste skälet att agera för att minska klimatpåverkan. Det har snarare visat sig att det handlar om en strävan efter social rättvisa. Engagemang i klimatfrågor relaterar lika mycket till aktivitet i människorättsrörelser som i miljörörelser.

Roeser (2012) uppmärksammar även emotioners betydelse för att förmå människor att anamma en förändrad livsstil för att motverka klimatförändringarna, och känslaspekten kan även vara ett redskap för att kommunicera om klimatrisker. Emotioner har dock ofta generellt betraktats som irrationella och har därför uteslutits ur många diskurser om risker, men kan vara nödvändiga för att förstå den moraliska aspekten av riskerna med klimatförändringarna genom att reflektera över det egna agerandet, menar Roeser (2012). Omsorgsoro för kommande generationer kan alltså även inverka på hur individer själva väljer att agera.

Både den praktiska formen av omsorg – att sköta om (*caring for*) – och den mer känslomässiga omsorgen – att bry sig om (*caring about*) – (Ugerson 2006) är alltså i denna kontext relevanta och sammanbundna. De har inflytande på omsorg om och oro för kommande generationer, dels i en mer relationell och konkret bemärkelse gentemot de egna barnen och barnbarnen, dels i ett vidare omsorgsperspektiv gentemot människor generellt och framtida generationer, men även för naturen i stort. Här lyfts även dessa omsorgslogiker till ett generationsövergripande etiskt förhållningssätt,

som Groves (2009:17) uttrycker som ”omsorgens framtid [...] ställd inför osäkerhet”. Inställningen till omsorg svarar mot det oförutsägbara och osäkra i framtiden, med känslan av ansvar gentemot framtida generationer.

När man ser till omsorg om kommande generationer och de osäkra risker som dessa kan komma att utsättas för, ligger det nära till hands att ur ett omsorgsperspektiv relatera till föräldraskapets betydelse för oro för sådana typer av risker. Föräldraskap, som är nära förknippat med kärlek, omsorg och ansvar, har visat sig påverka individens oro för klimatrisker (Ekholm & Olofsson 2017; Ekholm 2020). Att känna och agera utifrån omsorg om andra påverkar oron för den som omsorgen riktar sig till. van Manen (2002) menar att ”omsorg *är* oro” (s. 270), vilket innebär att dessa båda komponenter är två dimensioner av samma fenomen. Omsorg har alltså utifrån detta synsätt en inverkan på individens oro för kommande generationer. Held (2006) menar att ett emotionellt förhållningsätt och omsorg om andra inte bara är riktad mot den egna familjen, utan att den även inrymmer omsorg gentemot politiska och sociala institutioner samt en global omsorg om människor, djur och natur i stort.

Groves (2009) talar om sociala praktiker där det egna agerandet synliggörs för en själv utifrån hur det kommer att påverka livssituationen för människor i framtiden. Medvetenheten om att framtida generationer kommer att leva i en värld som är starkt påverkad av klimatförändringarnas negativa konsekvenser, påverkar i sin tur upplevelsen av det liv vi har i dag: ”en skugga skulle falla över våra egna liv i dag” (Groves 2009:27). Det enskilda beteendet som kan begränsa klimatförändringarnas effekter är en moralisk princip, menar Wang (2017), en vilja att inte utsätta andra människor och kommande generationer för risker. Individer med moraliska attityder till klimatförändringarnas negativa konsekvenser känner ofta större samvetskval när de gör något som kan utsätta andra för skada (se Wang 2017). En kontrast till negativa samvetskval som motiverar individen att agera kan man se i en studie av Ojala (2012). Den visar att känslan av hopp, att det fortfarande finns möjligheter att komma till rätta med miljösituationen, har en direkt relation till ett miljövänligt beteende. Detta gäller även om man bortser från andra aspekter såsom värderingar, social påverkan, kunskap och kön. Hoppfullhet är alltså en unik och motiverande faktor till engagemang i miljöfrågor.

Mot bakgrund av detta har alltså begreppet omsorgsoro vuxit fram och innefattar, som tidigare nämnts, en sammansättning av flera förhållningssätt, såsom empati, omsorg, rättvisa, ansvar och oro. Omsorgsoro hänger samman med människors inställning till framtida risker, och kan vara en källa till moraliskt agerande gentemot andra människor och kommande generationer samt för naturen i stort. Detta resonemang sätts i relation till van Manens (2002) argument att oro är en dimension av omsorg.

Metod

Det empiriska materialet bygger på tematiska intervjuer som genomfördes under år 2016 i ett forskningsprojekt med namnet ”Försäkringsbranschen och klimatförändringarna: kort- och långsiktiga konsekvenser av bostadsägares riskuppfattningar, betalningsförmåga och riskbeteende för försäkringsbranschen” (se delstudie: Jarnkvist,

Bellman & Ekholm 2017). Främst har projektet genererat två delstudier, en kvantitativ och en kvalitativ. Denna artikel bygger på intervjuaterialet från den kvalitativa delstudien.

Urval och genomförande

Intervjuerna genomfördes med 44 informanter, 36 personer enskilt och 8 parvis, i 35 hushåll i informanternas egna hem. Bostäderna låg i mer eller mindre klimatriskutsatta områden i och omkring Göteborg, Malmö, Sundsvall, Kramfors, Sollefteå och Åre. Med riskutsatta områden menas här områden som enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och SMHI:s definition är särskilt utsatta för erosion, höga vattenflöden och översvämning. Geografisk plats varierade därför också över landet, både vad gäller glesbygd och stad, och med boende i nyproducerade och äldre hus. Urvalet av intervjupersoner representerade olika former av hushåll, både ensamhushåll och flerpersonghushåll, med eller utan barn.

Intervjuerna genomfördes utifrån en intervjuguide med ett tema om fyra områden som var relevanta för ovannämnda forskningsprojekt. Dessa var: bostaden, klimat, risker och försäkringar. I föreliggande studie berörs dock främst områdena risk och klimat. Informanterna fick berätta om bostaden och platsen där de bor. Under intervjuerna, särskilt med de personer som bodde i nyproducerade hus, efterfrågades varför de hade valt att bo just där. Valet av plats att bo på kan ha påverkats av tidigare erfarenheter av klimathändelser. Samtliga informanter fick berätta om hur de ser på risker i allmänhet och i relation till boendet i synnerhet, men fokus var klimatrelaterade risker. Intervjuerna tog även upp eventuella tidigare erfarenheter av extrema väderhändelser och hur informanterna funderade kring framtida klimathändelser. Intervjuerna spelades också in för att därefter transkriberas ordagrant och varje intervju sammanfattades, i syfte att lyfta de centrala resonemangen. Materialet avidentifierades innan transkriberingen gjordes, genom att personnamnen byttes ut, för uppfylla informanternas konfidentialitet i redovisningen av resultaten (Järnkvist, Bellman & Ekholm 2017).

Denna föreliggande studie behandlar dock ett *urval* som begränsats till de informanter som explicit uttryckte en oro för klimatförändringarnas konsekvenser för kommande generationer. Det var 24 personer av de 44 som intervjuades, varav 14 är män och 10 är kvinnor. Samtliga av de 24 informanterna är föräldrar¹, och några av dem har även barnbarn. Informanterna kommer därför i fortsättningen främst att presenteras som föräldrar.

Analys av materialet

I det första steget av analysen har, som framkommit ovan, transkriberingarna granskats för att till en början urskilja vilka av informanterna i materialet (totalt 44 personer) som explicit uttryckt en oro för klimatförändringarnas konsekvenser för kommande generationer. Det var alltså 24 personer. Nästa steg i analysen har varit att utifrån de

¹ Det är endast ett fåtal av informanterna i studien som helhet som inte är föräldrar.

24 informanterna utläsa hur omsorgsoro för kommande generationer tar sig uttryck, det vill säga hur klimatförändringarna beskrivs och upplevs. Eftersom samtliga informanter i urvalet är föräldrar är det troligt att deras användande av uttrycket ”framtida generationer” till viss del syftar på de egna barnen. Det betyder inte att föräldrar enbart känner omsorgsoro för sina egna barn utan att de även kan uppleva omsorgsoro för kommande generationer överlag. Omsorgsoro är heller inte förbehållet enbart föräldrar, utan kan även upplevas av de som inte är föräldrar.

Detta steg i analysen har utgått från det empiriska materialet. Det resulterade i fyra idealtyper av omsorgsoro för klimatförändringarnas konsekvenser. Informanterna är relativt jämt fördelade i idealtyperna med 5–7 informanter i varje grupp. En åtskillnad visade sig mellan idealtyperna vad gäller grad av oro, upplevelse av osäkerhet inför framtiden, viljan att skapa trygghet eller kontroll över den egna påverkan på klimatförändringarna, samt att ta ansvar för klimatsituationen. Dessa idealtyper har sedan analyserats utifrån det teoretiska perspektiv som studien utgår ifrån, det vill säga att genom ett omsorgsperspektiv skapa en djupare förståelse för denna omsorgsoro för klimatsituationen och dess konsekvenser i framtiden.

Idealtyperna är sedan, i ett tredje steg av analysen, utgångspunkten för att se om olika typer av klimatrelaterad omsorgsoro påverkar föräldrarnas val av klimatagerande. Klimatagerande syftar här på det beteende eller de åtgärder som informanterna väljer för att hantera sin omsorgsoro. Exempel på det kan vara åtgärder som minskar deras egen påverkan på klimatförändringarna.

Resultat och analys

Avsnittet inleds med en kort överblick av de fyra idealtyperna av omsorgsoro för klimatförändringarnas konsekvenser för kommande generationer. Därefter beskrivs närmare var och en av dessa idealtyper med hjälp av föräldrarnas egna berättelser om upplevelser av och förhållningssätt till klimatförändringarna för både dem själva och för framtida generationer. De fyra idealtyperna ska betraktas som en schematisk bild av föräldrarnas omsorgsoro, vilket innebär att gränserna dem emellan är flytande. Det innebär att vissa informanter skulle kunna tillhöra mer än en idealtyp men de har grupperats där de passar bäst in utifrån sina berättelser och upplevelser. I anslutning till idealtyperna presenteras även de klimatageranden som tycks vara de mest framträdande för var och en av idealtyperna av omsorgsoro.

Den första idealtypen av omsorgsoro benämns som *de orosbejakande*. Den gruppen visar en hög grad av omsorgsoro med stor osäkerhet och även i vissa fall en uppgivenhet inför klimatsituationen, som de menar kommer att få allvarliga följder. Den andra idealtypen, *de tillitsfulla*, beskriver en lägre grad av omsorgsoro med en tillförsikt om att klimatarbetet runt om i världen kommer att lösa klimatsituationen, och att vi är på väg mot ett mer hållbart levnadssätt. I den tredje idealtypen, *de kalkylerande*, uttrycks omsorgsoron i form av en vilja och strävan att minska sin egen klimatpåverkan. Den inställningen återspeglas även i deras syn på ansvarsfrågan på olika nivåer, individuellt, nationellt och globalt, där de lyfter fram riktlinjer eller

åtgärder för att begränsa sin påverkan av klimatförändringarna. Den fjärde och sista idealtypen, *de trygghetssökande*, gestaltar sig genom en slags anpassande omsorgsoro som handlar om att föräldrarna upplever att klimatet redan har förändrats i så stor utsträckning att de behöver anpassa sig till de nya klimatförhållandena. Vad gäller ansvarsfrågan, både för dem själva och för olika samhällsfunktioner, anser de att alla gemensamt bör arbeta mot att anpassa sig till redan synbara effekter av klimatförändringarna.

I ett tredje steg av föräldrarnas berättelser har även deras agerande för att minska sin omsorgsoro gällande klimatsituationen studerats, här kallat *klimatagerande*. Det kan handla både om begränsning av den egna klimatpåverkan, som är tydlig i den kalkylerande idealtypen, och om anpassningsåtgärder för ett redan förändrat klimat, som är utgångspunkten för de trygghetssökande. Valet av klimatagerande hänger även samman med om omsorgsoron är hög i kombination med en osäker eller uppgiven inställning som gäller för de orosbejakande, eller med en mer hoppfull inställning som visar sig i den tillitsfulla idealtypen. De klimatageranden som är utmärkande för de olika idealtyperna kommer att presenteras med en sammanfattning i slutet av vardera idealtypen.

De klimatageranden som framkommit i berättelserna är: minskad energiförbrukning, minskad bränsleförbrukning, åtgärder på fastigheten (dränering, avverkning), passivhus (det vill säga hus som uteslutande värms upp av energikällor som ändå är nödvändiga i bostaden), energisnålt hus eller lokalisering av bostad (inte strandnära eller på lerjord), källsortering, hållbar konsumtion, prata om miljö och klimat med andra samt att vara en god förebild för barnen i miljö- och klimatfrågor.

”De orosbejakande”

Föräldrarna i den orosbejakande idealtypen uttrycker tydligt en omsorgsoro för kommande generationer, och vissa tenderar att ha en slags uppgiven inställning till klimatsituationen. De menar att klimatförändringarna är påtagliga och kommer att påverka kommande generationer, men att de redan i dagsläget är en källa till oro. Birgitta vill inte tänka på hur det kommer att se ut i framtiden, eftersom hon upplever att hon inte kan göra så mycket åt det. Hon menar också ”att det har hänt så mycket under vår levnad”, mer än under hennes föräldrars liv. Malin uttrycker också sin oro över förändringarna:

För det är mycket som påverkar miljön nuförtiden och det är mycket miljöförstöring och ozonlagret och man hör så himla mycket och jag känner bara åh, jag har så dåligt samvete hela tiden. Hur ska jag bidra med för att inte förvärra?

Charlotte, som läser en miljöutbildning, menar att hon blir nedstämd av hur klimatsituationen ser ut. Hon hävdar att naturkatastroferna kommer att bli fler och att man i framtiden också kommer att behöva leva mer sparsamt, eftersom vi i dag slösar alldeles för mycket på naturens resurser:

Blir mest deprimerad av hur illa det ligger till, men det känns som om man försöker göra allt man kan för... att man inte ska påverka allt för mycket. [...] Vi försöker göra så gott man kan... med den kunskap man har. [...] man skulle kunna göra mycket, mycket mer ... man har lite småpanik ibland.

Flera föräldrar uttrycker konkret omsorgsoro för deras barn eller barnbarns framtid och hur deras tillvaro kommer att se ut. Att länder som ligger nära Sverige har mycket utsläpp, ser Krister som ett problem. Han uttrycker en oro för vad som ska hända när barnen blir äldre. Även Rolf är bekymrad: ”Det är våra barnbarn vi tycker, stackars dem ... vi suger ut vår jord. ... med miljökatastrofer”. Sofia menar att hon kan förfasas över sådant man hör på nyheterna om klimatförändringarna och extrema väderhändelser med mer värme och stormar. Hon anser också att man som enskild individ måste ta ansvar i klimatfrågan:

[S]om förälder när man har barn så måste man... göra det minsta man kan i alla fall. [...] Vara en bra förebild. Visa barnen att så här måste man, det är så här man måste göra om man ska ha någon natur kvar [...] det är läskigt egentligen när man börjar tänka på hur det kommer att se ut i framtiden. ... det är lite jobbigt att förhålla sig till. Det är det.

I de orosbejakandes berättelser framkommer i vissa fall en slags uppgivenhet inför extrema klimathändelser och vad som skulle kunna inträffa. Den osäkra och uppgivna känslan är mest tydlig i den här idealtypen. Den kommer till uttryck genom dåligt samvete när man gör något som inte är bra för klimat och miljö, och genom utsagor som befarar katastrofsituationer i framtiden på grund av klimatförändringarnas effekter. Denna känsla av osäkerhet inför framtiden har inverkan på individers omsorg om andra (Groves 2009). Tidigare studier visar även att uppfattningen om att klimatförändringarna kommer med negativa konsekvenser kan ge stora samvetskval och en drivkraft att inte vilja utsätta kommande generationer för skada (Groves 2009; se även Ekholm & Olofsson 2017)

De orosbejakande uttrycker även en stor oro för hur det kommer att bli för barnen i framtiden. Berättelserna visar därmed en tydlig moralisk omsorgsoro för kommande generationer och att vi tillsammans, både lokalt och globalt, har ett ansvar att begränsa vår klimatpåverkan. Här finns en tydlig parallell till Held (2006), som menar att känslor som empati och ansvar i relation till omsorg om andra inte enbart handlar om de egna nära relationerna utan även berör människor och natur överlag, både nu och i framtiden (se även Wang 2017). Groves (2009) menar att upplevelsen av den egna livsstilen påverkas negativt om det visar sig att den inte är hållbar och missgynnar livssituationen för kommande generationer.

De klimatageranden som är tongivande i denna idealtyp är övertygelsen om att man måste värna om naturen, källsortera och prata med andra om miljö- och klimatfrågor:

Ja, det är klart när man har barn pratar man om miljö och man ... Vi källsorterar, det var jätteviktigt, att vi skulle ha en bra källsorteringsanordning, att det skulle vara en grej.

”De tillitsfulla”

Föräldrarna i den tillitsfulla idealtypen har en mer hoppfull inställning till klimatsituationen. Lars menar att ”vi har ett ansvar för vår planet, att kunna lämna över det till nästkommande” och hoppas att miljön ska kunna reparera sig i och med att det har blivit ett ”allmänt tänk” de senaste 25 åren att arbeta med miljö- och klimatfrågor. Klara uttrycker också vikten av ansvar men att hon egentligen inte oroar sig så mycket för egen del och att ”det blir som det blir”:

Alltså, det är klart man känner lite oro att det liksom ska bli svårt att leva på denna jorden om man säger, så kan man ju känna, men så litar man ändå på att det är väldigt många som forskar omkring det och att man kanske på något sätt ska bromsa det och så där. ... Jo, men jag försöker ju att tänka på ... Att försöka leva så rent man kan men sen kan man ju säkert göra mer kanske [...] Det är väldigt många som är engagerade i det.

För Elin betyder miljön mycket, hon är lite orolig för hur det kommer att se ut i framtiden eftersom hon gillar snö och fjällmiljön i den skidort där hon bor. Hon tycker att hon märker det när hon pratar med andra om miljö- och klimatsituationen, att både hon själv och andra funderar på hur det kommer att se ut framöver med snömängd och annat. Trots det tycker hon att vi har det bra i Sverige, där det finns beredskap för extrema klimathändelser och att det finns en policy för riskhantering i kommunen:

[M]an har ju tur som vuxit upp i ett sånt här land så man har en trygghet [...] alltså det löser sig alltid, vi bor i Sverige, man får alltid hjälp...

Elsa uttrycker något liknande som det som både Elin och Klara säger, att miljön är viktig att ta hand om och ta vara på, och att hon är lite ledsen och orolig för hur det ska gå med allt som händer med klimatet. Men hon menar också att samhället har förändrats mycket när det kommer till attityder kring miljö- och klimatfrågor, och att det är bra att det går åt rätt håll.

Det finns en hoppfullhet om att klimatsituationen kommer att kunna lösas, men trots det finns oron ändå där. ”... Jag må säga, jag tycker det är fruktansvärt, det nästan känns gruvsamt när man tänker på barn och barnbarnen, framför allt. För vad går de för framtid till mötes?”. Larry fortsätter med att beskriva sitt mål om sänkt energiförbrukning:

Så vi har försökt verkligen och eliminera användningen av elkraft ... Eller vi har ... verkligen försökt att för vår del åtminstone, när det gäller uppvärmning och energianvändningen på fastigheten ska vara så låg som möjligt. Och det tycker jag vi har lyckats ganska bra med.

Föräldrarna i den tillitsfulla idealtypen har en till synes lägre grad av omsorgsoro i jämförelse med informanterna i de övriga idealtyperna. De har framför allt en större tillit till klimatarbetet runt om i världen, till att Sverige arbetar aktivt med klimatfrågor och till att många människor är engagerade i detta. De anser också att det är viktigt att vara ett föredöme för sina barn när det gäller miljö- och klimathänsyn. Här finns en tydlig koppling till Ojalas (2012) studie om vikten av att känna hoppfullhet inför framtiden som något som motiverar det egna beteendet. Om man tror att klimatsituationen kommer att stabiliseras genom gemensamma kraftanstängningar ökar även viljan att vara med och hjälpa till och ta eget ansvar i klimatfrågan.

När det gäller klimatagerande lyfts inom denna idealtyp, förutom att vara ett gott föredöme för barnen, även vikten av konsumentmakten. Att medveten och hållbar konsumtion på sikt har stor betydelse för klimatsituationen och faktiskt kan påverka aktörer till mer klimatvänliga och gärna lokala produkter samt mer hållbara transportsätt. Här illustreras det genom Larrys positiva inställning till att man som enskild individ kan påverka:

[V]i köper bara mjölk ifrån Norrmejerier och så vidare, deras produkter, om man då skulle börja handla som de köper nerifrån Schweiz, med alla dessa frakter, jag menar där har vi en sak att påverka. Det blir ett resultat. [...] Man måste tänka stort, en del tycker, ”det är ingen idé för jag förbrukar så lite”, men resonerar allihop så, då blir det ingenting.

”De kalkylerande”

Det mest tongivande för föräldrarna i denna idealtyp är att de har ett klimatbegränsande förhållningssätt, det vill säga de strävar efter att minska sin egen påverkan på klimatförändringarna. Hur klimatet har förändrats under den egna livstiden tar stort utrymme i de här föräldrarnas berättelser. De nämner både globala och lokala förändringar, men fokuserar på sina egna erfarenheter av lokala väderhändelser och ett förändrat klimat med bland annat fler stormar och mer regn. Hans har reagerat på att vintrarna har förändrats, att de inte är som förr med kyla och snö. Anders bor i en skidort och menar att även om temperaturen bara ökar väldigt lite skulle det kunna slå ut hela orten han bor på. Han syftar på att det blåser betydligt mer nu än för 10–15 år sedan och att även fukthalten har ökat ordentligt.

Björn nämner även skolan som han menar har en del i ansvaret att sprida information och inspirera barn till ett mer miljö- och klimatvänligt förhållningssätt. Han tycker att barnen har fått lära sig mycket i skolan och att frågorna aktualiseras på det sättet. Ett exempel är ”Earth Hour” och att de släckte ner hemma den kvällen. Ett annat exempel är elförbrukning:

Dottern hade i uppgift på skolan på att räkna förbrukning på el, exempelvis. Då hade vi en jättebra intressant debatt. Det började med att, är du medveten om att varmvattnet tar slut när du duschar?

Hans uttrycker ansvaret som förälder så här:

Alltså det är viktigt att vi för vidare det lilla, och nu säger jag lilla klimattänk vi har här som vuxna, för att det är ju så att det är de som ska ta över här någon gång i livet och det är ju viktigt [...] Dels sorterar vi matresterna, och sen sorterar vi plast och aluminium och allting sånt där, och det är jättekul för det har vi fått in väldigt mycket för den stora killen här. Han tycker det är kul att följa med och slänga skräp... så att det är liksom en liten nöjesgrej för honom. Jag menar tar man med det när han är liten så kommer han ju tycka att det är bra sen också. [...] Och jag tycker att det är man skyldig både allmänheten och sina barn att föra vidare. Att de också ska få in det.

Föräldrarna tar även upp kommunens och andra myndigheters ansvar att informera om hur man som enskild individ kan minska sin klimatpåverkan. Vissa uppmanar även till reglering inom vissa områden, som exempelvis energi och bränsle. Frippe tar upp båda dessa aspekter; det egna ansvaret kontra det politiska ansvaret:

Som privatperson så kan man inte bidra med så himla mycket, men man bör ändå göra så gott man kan [...] Jag ser det väl framför allt som en politisk fråga och en internationell fråga man måste lösa. Men sen så försöker vi väl vara så bra medborgare vi kan och inte... Försöka ha bränslesnåla fordon och så vidare. Källsortera, det är en väldigt liten del.

Doris påpekar dessutom att det, oavsett riktlinjer och information om ett klimat- och miljövänligt förhållningssätt, också handlar om att alla måste hjälpa till för att något ska hända:

[Y]tterst är väl jag själv som ändå är den som kan påverka någonting genom att göra saker på ett miljömässigt bra sätt ... Det kan väl vara stat eller kommun som bestämmer att det ska vara så eller så, men om ingen gör det blir det väl inget bättre så. Utan i det yttersta är det väl varje person som kan påverka ... som vi lever dagligen. El, vad som står på dagligen. Bil, hur ofta vi kör ... På sommaren när man ska vattna alla blommor, gödning. [...] När barnen bodde hemma var det jättemycket prat angående vattenåtgång, mycket duschning, länge och varmt.

Björn menar ändå att vi i Sverige är duktiga på klimatarbetet och att problemet är andra länder med lägre miljömedvetenhet. Anna har tankar om hur man skulle kunna begränsa klimatförändringarna, själv källsorterar hon: "Vi är ju väldigt noga med att sortera sopor så där, och så ska vi ju anlägga en kompost i sommar". På nationell nivå menar hon dock att mer information borde nå ut till allmänheten om vad man själv kan göra för att minska klimatutsläppen. Hon tycker även att man politiskt kan göra mer, till exempel att utöka tågnätet och andra saker som man vet skulle gynna

klimatsituationen. Anna menar att vi i Sverige ändå gör en del för miljön, och syftar då på solenergi och vindkraft, men hon pratar även om det globala klimatmålet:

Vi måste försöka ... Just det här målet, att det inte får bli två grader varmare, det tycker jag att det borde ... Att vi måste nå det. Vi måste göra allting för att nå det, för man vet inte riktigt vad som händer ifall vi inte skulle kunna nå. Ifall det skulle bli ännu varmare. Det finns ju länder som kanske hamnar under vattnet på grund av det. Så jag tycker att vi måste göra mycket mer. Jag har absolut inga svar på hur man kan göra, men att det måste kunna göras mycket mer. Och jag tänker, kan man ta människan till månen så må man väl kunna hitta bättre energikällor.

Anders tycker att det vid nyproduktion av hus skulle vara krav på att bygga passivhus, eller åtminstone skattelättnader om man gör det. Det menar han att han själv skulle göra om han skulle bygga nytt. Björn tar upp liknande åtgärder som han menar skulle kunna påverka klimatsituationen. Han reagerar på att bensinpriset är relativt lågt och att bilanvändandet skulle minska om bränslepriserna gick upp:

Så jag tror det kommer att förändras så. Det kommer att utvecklas givetvis. Någonting måste hända.

När det gäller just bränsleförbrukning väljer vissa att gå över till mer bränslesnåla bilar eller alternativa bränslen samt mer klimatvänliga motorer. En förälder har valt att köpa en etanolbil som drar mindre bränsle och som dessutom har lägre skatt. Han menar att typen av motor och bränsle i olika fordon skulle kunna regleras på ett nationellt plan genom att vissa motorer förbjuds, exempelvis tvåtaktsmotorer i skotrar. Kurt däremot kör inte bil alls:

Man skulle verkligen vilja jobba för det. Minska utsläpp och allting. Jag försöker, jag försöker, vet du, jag har inget körkort.

De klimatåtgärderna som framkommer i den kalkylerande idealtypen är mer mätbara klimatbegränsande åtgärder. Det handlar om att minska sin energiförbrukning eller att byta energikälla i bostaden för att minska förbrukningen och därmed sin klimatpåverkan. Andra typiska klimatåtgärderna för idealtypen är sänkt bränsleförbrukning, källsortering och att vara ett gott föredöme för barnen. Björn är en av dem som lyfter frågan om energiförbrukning i samband med att vara en god förebild, men han menar också att det handlar om såväl ekonomiska skäl som miljöskäl:

Men sen tror jag att det är viktigt att man, som när man har barn så här, lär dem att inte bara att de ska släcka lyset utan *varför* man ska släcka lyset och vad en lampa egentligen, vad den drar och vad den förbrukar.

”De trygghetssökande”

Även i den trygghetssökande idealtypen upplever föräldrarna att klimatet har förändrats, men de skiljer sig från de kalkylerande genom att anamma idén att man behöver vidta åtgärder för att anpassa sig till ett klimat som redan har förändrats. Det är det som främst utmärker denna idealtyp, även om de också fokuserar på att begränsa sin klimatpåverkan vilket är det mest tongivande inslaget i den kalkylerande idealtypen.

Magnus är inte orolig för klimatförändringarna utifrån sitt val av bostadsort men menar att det centrala är känslan av att han har ett tryggt boende för framtiden, både vad gäller miljö och klimat men även ekonomiskt och levnadsmässigt. Han menar särskilt att det är extra viktigt eftersom han har tre barn. Max tänker i liknande banor:

Och så tänker vi kring vårt barn då, att låta vårt barn äta nyttig mat och få de bästa förutsättningarna för det, att kunna vara nära naturen. Alltså en trygg miljö. En både social, men även att kunna vara... Grönt, skog, blommor, blommor och blad.

Carina beskriver sin känsla av att det är betydelsefullt för henne och hennes familj med två döttrar att de har gjort ett aktivt val att bygga ett passivhus, att allt är miljömärkt och genomtänkt med låg energiförbrukning. Hon tycker att det känns dystert men att man får agera i det lilla, på det sätt man själv har möjlighet till, för att minska sin klimatpåverkan:

Man känner sig lite att man bidrar på något sätt, ja, det är en känsla. Det är en känsla mest, egentligen. [...] Det betyder väl en del framför allt för att man har barn också, att man vill på något sätt visa att vi bryr oss ... man tänker på nästa generation ... att man inte ska belasta för mycket och att inte lämna kvar något som är helt förstört. [...] Och det tror jag den yngre generationen är bra motor i att se på oss lite äldre ... Ifrågasätter mycket. Som min äldsta dotter där, hon har inte tagit körkort ... för att hon inte ska köra bil och förstöra miljön, så hon ska åka kollektivt ... vi pratar om det, det gör vi en del.

Micke som har valt att flytta ifrån ett strandnära boende, vill ”gärna ha lite marginal” med tretton meter upp från havsnivån. Han ville även gärna ha lite synligt berg där huset skulle stå, för att inte bygga på lermark. Han påpekar ändå att huset är blött tre månader om året, att vattnet tränger in överallt. Han vill göra den bästa möjliga kompromissen men menar att det ändå blir miljöpåverkan någonstans i ledet ändå, oavsett vad man gör. Carina och hennes man har, förutom att bygga passivhus, gjort ett aktivt val att flytta upp en bit från vattnet:

[F]ördelen då som vi kände att det var lite kul att ha ett passivhus. Att ändå få ha ja, med solpaneler och allt genomtänkt. Väggar och material och allting miljömärkt och så. Så det känns bra. Så därför bor vi här nu. [...] Men sen gillar jag närheten till vattnet. Men nu bor vi en bit upp, innan bodde vi nära vattnet

på ett annat sätt. Men just det, jag tog också ett aktivt val att jag ville flytta från vattnet ... För det är ganska nära och det är strandängar, och vattnet far upp och det är också så att de ligger i riskzonen vattenmässigt. Även om det kanske inte blir under min livstid så kändes det ändå bra att flytta från vattnet, upp en bit.

Några informanter i denna idealtyp lever även i ett särskilt klimatutsatt område när det gäller ras och skred och har lyft oro för det i relation till deras fastigheter. Conny bor vid en nipa, det vill säga en slags ravin av sandbank, där älven nedanför skapar risker för erosion. Han har avverkat träd på tomten och i nipan intill fastigheten för att förhindra ras men även dränerat runt tomten för att leda undan vatten.

Ja, jag kan säga det jag är mest orolig för det är stormarna som blir [...] det har bara rasat fullt nere här i nipan och lite överallt ... sen har jag börjat ta bort massa träd nere i nipan här. [...] ... på min andra fastighet hade jag 26 jättetalrar på tomten. De tog jag bort just av den anledningen att jag ville inte bara att de skulle rasa på huset. För den sista stormen som var, då var jag livrädd, jag tänkte, det här går aldrig. Det huset hyr vår dotter. [...] det är det här man är orolig för.

Krister har också råkat ut för ras och skred. Han menar att marken går sönder när det regnar, inte för att det blir översvämningar, men för att grus och jord åker ner i nipan. Det kan även påverkas negativt av alla stormar. Mona, som också bor vid nipan, uttrycker stor oro för rasriskerna:

Jag tycker nog mer att det är läskigt. Det är såna krafter så att man kan inte ... och så när man har varit med om det [ett stort nipras], det går inte att förklara riktigt. Jag tycker det är jätteotäckt. Och det är inte bara här, det är ju så stora ... ja, det händer så stora saker.

Den här idealtypen aktualiserar även kommunens och andra statliga aktörers ansvar för att exempelvis informera om vilka klimatanpassningar som bör göras, både av enskilda individer och av aktörerna själva, samt hur detta på olika sätt regleras och genomförs. Föräldrarna pratar bland annat om att kommunen borde ge tydligare information om den rasdrabbade nipan, och hur man bör agera och anpassa sig för att undvika ras.

Förutom vikten av att vara en god förebild för barnen, uppmärksammas alltså även klimatageranden som valet av energisnåla bostäder. Men framför allt är det tydligt att föräldrarna redan har anpassat sin livsstil och sitt boende utifrån ett klimat som de redan upplever är förändrat. När de planerat sitt nybyggda hus har de valt plats med klimatet i åtanke. Någon har valt att flytta högre upp från havsnivån, någon annan har valt att placera huset på fastare mark och inte på lermark, och ytterligare någon har valt att bygga ett passivhus.

Diskussion

Människors oro för de osäkra och komplexa risker som klimatförändringarna utgör för kommande generationer tycks hänga samman med en ansvarsfull inställning till och omsorg om framtida generationer. Ett samlingsbegrepp för detta benämns här som *omsorgsoro*. Det innefattar flera förhållningssätt, såsom empati, omsorg, rättvisa, ansvar och oro för andra människor och för kommande generationer. Detta tar stöd i van Manens (2002) mening om att oro är en del av omsorg, att dessa har en direkt inverkan på varandra och inte går att skilja åt.

Syftet med studien var att få en förståelse av människors omsorgsoro för klimatförändringarnas konsekvenser för kommande generationer, samt att se om omsorgsoro inverkar på valet av klimatagerande för att hantera sin omsorgsoro för klimatförändringarna.

Samtliga informanter i urvalet för denna studie, det vill säga de som explicit uttryckt en oro för klimatförändringarna, visade sig vara föräldrar. Det kan ha inneburit att omsorgsoron för kommande generationer blev särskilt relevant. Utifrån föräldrarnas berättelser om sina upplevelser av klimatförändringarna har alltså begreppet omsorgsoro undersökts empiriskt. Studien visar att föräldrarna på olika sätt förmedlar sin omsorgsoro genom tanken att vi måste visa naturen mer hänsyn och värna om det som är nu, genom att leva så rent som möjligt för att inte försämra klimatsituationen för framtida generationer. Vissa känner dåligt samvete, andra vill bidra på alla sätt de kan, och ytterligare andra menar att de gör vad de upplever är rimligt i deras egen vardag. Men den gemensamma rösten är en moraliskt grundad omsorgsoro för barnens framtid, att ansvaret är allas, såväl på ett individuellt och lokalt som globalt plan.

Studien visar även att föräldrarnas oro för att själva påverkas negativt av klimatförändringarna under den egna livstiden är relativt låg, med några få undantag. Genom detta stärks bilden av att deras omsorgsoro tycks handla om en tidsrymd bortom den egna livstiden och påverkas av relationer till andra (se exempelvis Lupton 2013), det vill säga barnen i detta fall. För den skull betyder det inte att omsorgsoro endast är förbehållet föräldrar. Det kan alltså likaväl handla om människors omsorgsoro för kommande generationer generellt, och skulle även kunna innefatta djur och natur i stort.

Det empiriska materialet har visat på fyra idealtyper som beskriver föräldrarnas omsorgsoro. Dessa utgörs av *de orosbejakande*, *de tillitsfulla*, *de kalkylerande* och *de trygghetssökande*. Detta hänger även samman med föräldrarnas val av klimatagerande för att hantera omsorgsoron inför de osäkra och framtida klimatförändringarna (se exempelvis Wang 2017). Olika typer av *klimatagerande* tycks alltså hänga samman med de olika idealtyperna av omsorgsoro för kommande generationer.

De föräldrar som uttrycker störst osäkerhet inför klimatförändringarnas konsekvenser hör till de orosbejakande, som i flera fall känner dåligt samvete när de gör något som påverkar klimatet negativt. Vissa upplever även situationen som hopplös att komma till rätta med. Klimatagerandet i denna idealtyp är av mer diffus karaktär, som att samtala med andra om klimatsituationen. Groves (2009) menar att upplevelsen av den egna livsstilen påverkas negativt om den kommer att påverka kommande generationer på ett ogynnsamt sätt.

De som tycks ha kunnat minska sin omsorgsoro i störst utsträckning, eller alternativt har lägst grad av oro, är de tillitsfulla. De har en tillförsikt om att klimatarbetet runt om i världen kommer att lösa klimatsituationen, och de förordar bland annat hållbar konsumtion. Det har visat sig att en hoppfullhet om att själv kunna påverka utgången av en riskfylld situation, i detta fall klimatsituationen, är starkt motiverande till agerande i frågan (se Ojala 2012).

Den kalkylerande idealtypen, som främst riktar in sig på ett klimatbegränsande förhållningssätt, använder sig bland annat av energibesparing i bostaden, medan föräldrar inom den trygghetssökande idealtypen snarare väljer ett klimatagerande som innebär att ”bygga bort” viss inverkan av klimatförändringarna. Detta gör de genom att exempelvis inte bosätta sig strandnära, för att anpassa sig till ett osäkert och förändrat klimat. Här tycks platsens betydelse och egen erfarenhet av extrema klimathändelser ha visat inflytande på omsorgsoron, och kan därför vara en av flera intressanta ingångar i kommande studier.

En annan fråga att belysa i kommande studier är att, utifrån omsorgsoro, studera hur individer ser på sitt val av klimatagerande. Tidigare studier har bland annat uppmärksammat effekten av de val man som individ gör. Det vill säga vilken påverkan olika typer av klimatagerande har i en större kontext, ur ett globalt perspektiv. Detta kan även relatera till hur strukturella och politiska aspekter inverkar på individers val av agerande utifrån deras omsorgsoro om kommande generationer.

Ett generellt klimatagerande för flera av idealtyperna är att vara ett gott föredöme för sina barn när det gäller miljö- och klimatfrågor. Studien som helhet visar på att olika klimatageranden kan skapa en känsla av större trygghet för individen och utgöra redskap för att i viss mån hantera omsorgsoron inför risker som klimatförändringarna. Tidigare forskning har visat att just känslor av empati för andra har ett samband med viljan att förändra sitt beteende (se Wang 2017; Groves 2009), vilket framgår tydligt hos föräldrarna i denna studie. Omsorgsoron påverkar dem att på olika sätt vidta åtgärder för att minska sina egna klimatavtryck i framtiden och leder i många fall till en mer hållbar livsstil för kommande generationers skull.

Referenser

- Brulle, R., J. Carmichael & C. Jenkins (2012) ”Shifting public opinion on climate change. An empirical assessment of factors influencing concern over climate change in the U.S., 2002–2010”, *Climatic Change* 114:169–188. <https://doi.org/10.1007/s10584-012-0403-y>
- Brügger, A., T. Morton & S. Dessai (2015) ”Hand in hand. Public endorsement of climate change mitigation and adaptation”, *PLoS ONE* 10 (4):e0124843. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0124843>
- Ekholm, S. (2020) ”Swedish mothers’ and fathers’ worries about climate change: a gendered story”, *Journal of Risk Research* 23 (3):288–296, <https://doi.org/10.1080/13669877.2019.1569091>
- Ekholm, S. & A. Olofsson (2017) ”Parenthood and worrying about climate change.

- The limitations of previous approaches”, *Risk Analysis* 37 (2):305–314. <https://doi.org/10.1111/risa.12626>
- Etkin, D. & E. Ho (2007) ”Climate change. Perceptions and discourses of risk”, *Journal of Risk Research* 10 (5):623–641. <https://doi.org/10.1080/13669870701281462>
- Groves, C. (2009) ”Future ethics. Risk, care and non-reciprocal responsibility”, *Journal of Global Ethics* 5 (1):17–31. <https://doi.org/10.1080/17449620902765286>
- Held, V. (2006) *The ethics of care. Personal, political and global*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0195180992.001.0001>
- Howell, R. (2014) ”Promoting lower-carbon lifestyles. The role of personal values, climate change communications and carbon allowances in process of change”, *Environmental Education Research* 20 (3):434–435. <https://doi.org/10.1080/13504622.2013.836624>
- IPCC (2015) *Climate Change 2014. Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Intergovernmental Panel on Climate Change: Genève. <https://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/>
- Jarnkvist, K., L. Bellman & S. Ekholm (2017) *Berättelser om klimatrisker och boende. Sociala strukturers betydelse för hur bostadsägare förhåller sig till klimatrisker i relation till sina bostäder. RCR Working Paper Series 2017:1*. Östersund: Risk and Crisis Research Centre, Mittuniversitetet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1092959/FULLTEXT01.pdf>
- Lupton, D. (2013) ”Risk and emotion. Towards an alternative theoretical perspective”, *Health, Risk & Society* 15 (8):634–647. <https://doi.org/10.1080/13698575.2013.848847>
- McCright, A.M. & R.E. Dunlap (2013) ”Bringing ideology in. The conservative white male effect on worry about environmental problems in the USA”, *Journal of Risk Research* 16 (2):211–226. <https://doi.org/10.1080/13669877.2012.726242>
- Norgaard, K.M. (2011) *Living in denial. Climate change, emotions, and everyday life*. Cambridge: MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/9780262015448.001.0001>
- Ojala, M. (2007) ”Confronting macrosocial worries. Worry about environmental problems and proactive coping among a group of young volunteers”, *Futures* 39 (6):729–745. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2006.11.007>
- Ojala, M. (2012) ”Hope and climate change. The importance of hope for environmental engagement among young people”, *Environmental Education Research* 18 (5):625–642. <https://doi.org/10.1080/13504622.2011.637157>
- Olofsson, A. & S. Öhman (red.) (2009) *Risker i det moderna samhället. Samhällsvetenskapliga perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- O’Riordan, T. & A. Jordan (1999) ”Institutions, climate change and cultural theory. Towards a common analytical framework”, *Global Environmental Change* 9 (2):81–93. [https://doi.org/10.1016/S0959-3780\(98\)00030-2](https://doi.org/10.1016/S0959-3780(98)00030-2)
- Powell, M., S. Dunwoody, R. Griffin & K. Neuwirth (2007) ”Exploring lay uncertainty about an environmental health risk”, *Public Understanding of Science* 16 (3):323–343. <https://doi.org/10.1177%2F0963662507074491>

- Roeser, S. (2012) "Risk communication, public engagement, and climate change. A role for emotions", *Risk Analysis* 32 (6):1033–1040. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2012.01812.x>
- Smith, K. & A. Mayer (2018) "A social trap for the climate? Collective action, trust and climate change risk perception in 35 countries", *Global Environmental Change* 49:140–153. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2018.02.014>
- Sundblad, E.-L., A. Biel & T. Gärling (2014) "Intention to change activities that reduce carbon dioxide emissions related to worry about global climate change consequences", *European Review of Applied Psychology* 64 (1):13–17. <https://doi.org/10.1016/j.erap.2011.12.001>
- Tvinnereim, E., K. Fløttum, Ø. Gjerstad, M. & Johannesson (2017) "Citizens' preferences for tackling climate change. Quantitative and qualitative analyses of their freely formulated solutions", *Global Environmental Change* 46:34–41. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2017.06.005>
- Ugerson, C. (2006) "Gender, care and the welfare state", 272–286 i K. Davis, M. Evans & J. Lorber (red.) *Handbook of Gender and Women's studies*. London: Sage. <https://doi.org/10.4135/9781848608023.n16>
- van Manen, M. (2002) "Care-as-worry, or 'Don't worry, be happy'", *Qualitative Health Research* 12 (2):262–278. <https://doi.org/10.1177/104973202129119784>
- von Borgstede, C., A. Andersson & F. Johnsson (2013) "Public attitudes to climate change and carbon mitigation – Implications for energy-associated behaviours", *Energy Policy* 57:182–193. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2013.01.051>
- Wang, X. (2017) "Risk perceptions, moral attitudes, and anticipated guilt in US consumers' climate change behavioral intentions", *Journal of Risk Research* 20 (12):1554–1567. <https://doi.org/10.1080/13669877.2016.1179213>
- Öhman, S. & A. Olofsson (2009) *Kris och risk i det heterogena samhället. Samhällsvetenskapliga rapporter från Mittuniversitetet 2009:2*. Östersund: Mittuniversitetet, Institutionen för samhällsvetenskap.

Författarpresentation

Sara Ekholm är doktorand i sociologi vid Mittuniversitetet i Östersund. Inom ramen för sitt avhandlingsprojekt studerar hon människors oro för klimatförändringarnas konsekvenser för kommande generationer.

Kontaktuppgifter författare

Sara Ekholm

Risk and Crisis Research Centre (RCR), Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap, Sociologi

Mittuniversitetet, 831 25 Östersund

sara.ekholm@miun.se